

ВАГИФ

ВƏ

КҮРЧҮСТАН

Диларə ƏЛИЈЕВА,
филологи елмләр намизəди.

Азəрбајчан-күрчү əдəби əлагəлəri тарихиндə Вагифин хусуси јери вардыр. О, һələ өз дөврүндə, һәм инсан кəзəллијини јүксək зөвглə тərəннүм едөн никбин руһлу бир шаир кими, һәм дə гоншу өлкəлəрлə достлуг əлагəси јаратмаг истəјөн Гарабаг сарајынын вəзири—бир дөвлət хадими кими Күрчүстанда шөһрət газанмышды.

XVII—XVIII əsrлər Азəрбајчанда ашыг ше'ринин, халг јарадычылығынын кениш инкишаф етдији бир дөврдүр. Бу заман Азəрбајчанда вүс'ət тапмыш ашыг ше'ри гоншу халглара да өз тə'сирини кəстəрмишди. Ашыгларымызын зəһмəткеш инсанын арзу вə истəклəрини тərəннүм едөн, үрək ачан маһныларынын вə онун халг арасында бөјүк нүфузунун нəтичəсидир ки, бир чох ермəни вə күрчү ашыглары азəri дилиндə ше'р дөмəјə, чалыб-охумаға башламышдылар.

Вагифин һəјат вə јарадычылығы да мəһз Загафгазијада ашыг ше'ринин белə кениш јайылдығы дөврə тəсадүф едир. Күрчүстанда, хусусən Тифлисдə ашыг јарадычылығы XVIII əsrин сонларындан башлајараг инкишаф етмишди. Бу заман Тифлисдə јүзлəрлə азəri, ермəни вə күрчү ашыглары, халг мүғəннилəri вə сазəндəлəri јашајыб јарадырдылар. Һәм дə бу сənəткарлар үч дилдə—азəri, ермəни вə күрчү диллəриндə чалыб-чагырырдылар. Бизчə, ашыг ше'ринин Күрчүстанда белə бөјүк нүфуз, газанмасында Вагиф јарадычылығынын хусуси тə'сири олмушдур.

Күрчүстан ССР Əлјазмалары Институтунун фондунда XVIII—XIX əsr күрчү халг мүғəннилəринин дəфтəрлəri сахланылыр. Күрчү мүғəннилəринин репертуарларындан ибарət олан һəмин дəфтəрлəрдə Вагифлə јанашы мүхтəлиф азəri шаирлəri—Фүзули, Хəтəи вə Гөвсинин, һабелə ашыгларынын ше'рлəri күрчү əлифбасы илə јазылмышдыр. Азəрбајчан əлифбасыны билмəјөн һəмин сənəткарлар охуруглары ше'рлəri күрчү транскрипсиясында јазмаға мəчбур олмушлар. Зəнимчə, бу дəфтəрлəрдə Вагиф ше'рлəринин чохлуг

¹ Бу дəфтəрлəрдəки Вагиф ше'рлəрини чап олунуш нүсхəлəрлə јохладыгда охунуш чəһəтдөн фəрги ајдын көрүнүр. Бə'зəн күрчү транскрипсиясында мисралар даһа сəлис сəслəнир, бə'зəн бир бəнд артыг олур. Одур ки, Вагиф əсəрлəринин тəнғиди мəтни һазырланаркən бу дəфтəрлəрдən дə истифадə олунмасы мəслəһəтдир.

тəшкил етмəsi тəсадүфи дəјилдир.¹ Шаирин һəјатта никбин бахышы, һуманизм вə јүксək инсани идеаллар, гардаш халгларын адəт-ən'əнəлəринə һөрмət һиссини тərəннүм едөн ше'рлəri ону күрчү халгынын да севимлиси етмишдир. Дөмəли, Вагифин халг зөвгүнə ујғун, садə дилдə јазылмыш ше'рлəri күрчү динлəјичилəринин дə руһуну охшајырды.

Күрчү халг мүғəннилəri јалныз Вагифин ше'рлəрини охумагла кифајəтлəнмəјиб, Вагиф ше'ри руһунда, онун ше'рлəрини мүшəјијəт едөн мусиги мелодияларында ше'рлəр белə гошмушлар. Јенə Күрчүстан Əлјазмалары Институтунда сахланылан Давид Ректорун «Гəдим күрчү антолокијасы»нда күрчү шаир вə мүғəннилəринин Вагиф мелодияларында ше'р јаздыглары ајдый көрүнүр. Мəсələn, Стефан Пешангишвилинин, Иосеб Меликишвилинин күрчүчə јазылмыш ше'рлəринин башлығында белə јазылмышдыр: «Вагифин маһнысында» охунмалыдыр. Ə. Јереванлынын «Ермəни-Азəрбајчан шифаһи халг əдəбијјаты əлагəлəri» китабында ермəни ашыгларынын истифадə етдиклəri азəri һаваларындан биринин «Вагиф шикəстəsi» олдуғу кəстəрилир. Бу, јухарыда адыны чəкдијимиз Давид Ректорун антолокијасындакы «Вагифин маһнысы»на охунмалыдыр башлыгларыны тамамилə ајдынлашдырыр вə Вагиф ше'ринин Загафгазијада нə дərəчəдə популар олдуғуна бир даһа дəлалət едир.

Гəјд етмək лəзимдыр ки, бу дөврдə азəri ше'р вə мусигисинин күрчү халгы ичəриндə пəрəстшикарлары чох иди. Күрчү халг мүғəннилəri азəri ел маһныларына ше'рлəр јазыр вə охујурдулар. Бунлардан Тамаз Кобулашвили, Кеорки Туманишвили вə башгаларыны мисал кəтирмек олар.

Мəшһур күрчү шаирлəриндөн Александр Чавчавадзə дə азəri маһныларына ше'рлəр јазмышдыр. Бə'зи ше'рлəринə шаир өзү «Кəрəм маһнысына», «Мəнсур маһнысына» охунмалыдыр кими башлыглар јазмыш, дикəр ше'рлəрини исə Давид Ректор изаһ етмишдир. Мəсələn, «Мсурда охрва» ше'ри «Ағам сəнсən» маһнысына, «Кенебит вхманеб» ше'ри исə «Кетмəсəм, өлдүрəр о јара мəни» маһнысына јазылмышдыр. Зəнимизчə, А. Чарчавадзенин халг маһныларына олан хусуси марағыны нəзərə алан тəдғигатчы Араз Дадашзадə өз «Вагиф» китабында шаирин Вагиф јарадычылығы илə таныш ола билмəsi кими фəрзијјə ирəли сүрмəкдə һеч дə сəһв етмəмишдир.